

Commemoratio

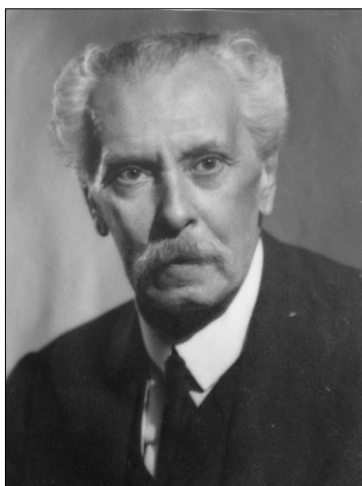
Gy. Dávid Gyula*

Szigetszentmiklós

Bánffy Miklós hazatérései

Nem először jelenik meg hasonló című írás Bánffy Miklósról (1883. dec. 30. – 1950. jún 6.), így a magunk részéről csak egy „i” betű hozzátételével büszkélkedhetünk. A haza Bánffy Miklós esetében természetesen otthonát, Erdélyt, szülővárosát, Kolozsvárt jelenti. Visszatérése szülőföldjére élete folyamán, de halála után is, bár többször megtörtént, azóta is tart.

Jelen összegzésünkben ezeknek a részleteiben alaposan feldolgozott eseményeknek szintén csak az említésszintű felidézésére vállalkozhatunk, nem tagadva azt, hogy a vonatkozó hatalmas szakirodalom elengedhetetlen és fontos a Bánffy-életmű megismeréséhez.

Bánffy Miklós, 1941

A mágnás

Elsőként a politikusi, művelődésvezetői tisztségeit letevő Bánffy döntését szokták emlegetni, amelynek eredményeként 1926-ban kéri és meg is kapja a román állampolgárságot,¹ majd hazaköltözik Bonchidára. Okként számos elképzelés is tartja magát, öreg édesapja gyámolítása, a 1921-es földreformmal elkobzott birtokok visszaszerzése, illetve a maradékon megvalósítható gazdálkodás, s valószínű, hogy ez mind együtt igaz. De a titokzatosságból adódóan olyan feltételezések

---

* Gy. Dávid Gyula (Kolozsvár, 1957) építész (Ion Mincu Építészeti Egyetem, Bukarest, 1983), műemlékvédelmi szakmérnök (Műszaki Egyetem, Budapesti 1999). Lakó- és irodaépületek, illetve műemlék-helyreállítások tervezése mellett Pákei Lajos, Bánffy Miklós, Lechner Ödön építészeti munkásságának kutatója, az erdélyi református műemlékvédelem adatgyűjtője, a bonchidai Bánffy-kastély évszázados építéstörténetének feldolgozója. Kutatásai összegzéseként több kötete, tanulmánya is megjelent. 1986 óta publikál, Szigetszentmiklóson (H) él.

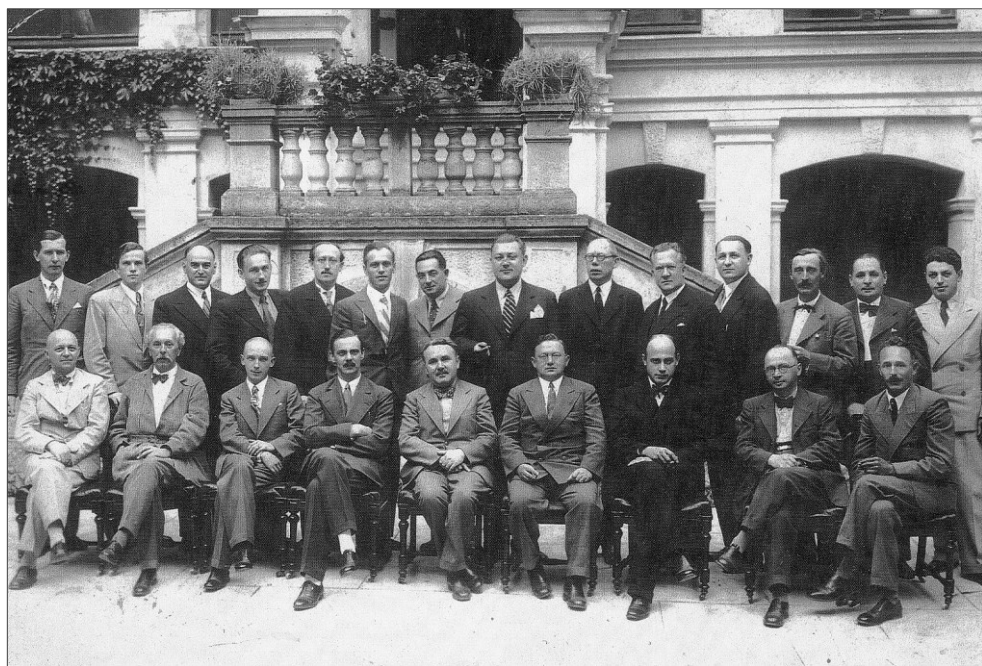
¹ Az erre vonatkozó minisztertanácsi határozatot ld. *Monitorul Oficial*, No. 154/Martí, 13 Iulie 1926, pag. 10534. Ld. még Csapody Miklós: Bánffy Miklós hazatérése (1926). In: *Korunk*, III. (2015/4) 84–91.

is tartották magukat, mint amilyen a román–magyar perszonálunió előkészítése.² Ő maga is sejtelmesen utal rá Kós Károlynak 1924-ben, amikor már megfogant benne a hazatérés gondolata:

„Lehet, hogy visszatelepszem [...]. Lehet ... Még nem tudom ... De gyakrabban leszek itt; bizonyosan [...], ... ha itt vagyok, találkozhatnánk néha. Azt hiszem, lesz itt dolgunk együtt ... De nem politika ... Az nem.”³

Marosi Ildikó ugyan megpróbálkozik egyetlen mondatban összefoglalni Bánffy Miklós 1926 utáni tevékenységét, de felsorolásában ő is csak az elejéig jut, jelezve, hogy bár

„[...] egészen 1939-ig nem vállalt politikai szerepet, az erdélyi magyar közélet befolyásos személyiségeinek egyike volt: a kolozsvári Takarékpénztár és Hitelbank igazgatóságának elnöke, az Erdélyi Magyar Gazdasági Egylet sugalmazója, az Erdélyi Református Egyházkerület főgondnoka, az *Ellenzék* főszerkesztője, az *Erdélyi Helikon* főszerkesztője, a helikoni íróközösség alapító tagja stb.”⁴

Az Erdélyi Helikon találkozója, Marosvécs, 1936 (Szebeni-Szabó Róbert felvétele)

² Milyen küldetéssel ment gróf Bánffy Miklós Romániába? In: *Népszava*, LIV. évf. 251. sz. (1926. nov. 5.) 3.; idézi Marosi Ildikó: *Bánffy Miklós estéje*. Polis Könyvkiadó, Kolozsvár 2002, 17.

³ Kós Károly: Bánffy Miklós gróf. In: *Ellenzék*, LX. évf. 298. sz. (1939. dec. 28.), 19–20. Idézi Dávid Gyula: Bánffy és Kós. In: *Erdélyi Múzeum*, 79. (2017/3), (62–75) 66.

⁴ Marosi Ildikó: *i. m.* 19.

Az irodalom és közélet mellett tehát saját egyházában is szerepet vállalt. 1928. november 24-én választják meg az Erdélyi Református Egyházkerület főgondnokává, s ezt a tisztséget impériumváltásokkal, világegygessel kísért 30 éven keresztül betölti. Erről az időszakról Sipos Gábor nyújt alapos áttekintést,⁵ s itt ismét csak felsorolásszerűen utalnánk arra, hogy ehhez az időszakhoz köthető az 1927-ben új épülettel gazdagodott református leányfőgimnázium nyilvánossági jogának a visszaszerzése,⁶ majd az épület kibővítése, az addig Nagyenyeden működő tanítóképző áttelepítése a Székelyudvarhelyi Református Kollégium Magyar Vilmos által tervezett, 1913-ban épült épületébe (1927), az egyházi kegytárgyak és műemlék templomok védelmében 1930-ban elindított műemlékbizottság működtetése, a Református Kórház és Diakonissza Intézet létrehozása, majd az 1944. június 2-i bombázásban károsodott épületeinek helyrehozatala.⁷

És máris a háborús időkben járunk, annak végén, amikor a visszavonuló német csapatok felgyújtják bonchidai otthonát, az évszázadokat megért, és Erdély legépebben megőrzött főúri kastélyát, hogy az, az időben el nem oltott tűz, a front, a falu, majd végül az új hatalom funkcióváltoztatásait követően, végzetes, mai napig is helyreállítandó, károkat szenvedjen.

Az ember

Amikor Mikó Imre megírja Bánffy Miklós személyével kapcsolatos emlékeit felidéző írását 1975-ben,⁸ az 1926-os mellett Bánffy Miklós második hazatéréseként az 1945-öst említi. A háborús front átvonulását családjával együtt Budapesten éli át, viszont mihelyt lehet, indulnak is vissza Erdélybe. Felesége, Váradi Aranka és lánya, Katalin számára azonban Kolozsváron nem biztosítottak a megélhetés feltételei, ezért visszatérnek Pestre. Ő viszont Kolozsváron marad, hogy a felégetett bonchidai kastélya után, a megváltozott körülmények ellenére is megpróbálja valamit visszamenteni az egykori mesés vagyonból, annak elérhető töredékéből. Ám nem sok sikerrel. Egy ideig megjelennek kisebb írásai az *Utunkban*, kötete a Józsa Béla Athenaeumban,⁹ és *Az ostoba Li* című háború-

⁵ Sipos Gábor: Bánffy Miklós tevékenysége az erdélyi református egyházban. In: *Magyar Szemle*, Új folyam, XIX. (2010/5–6), 122–133.

⁶ Bánffy Miklóst 1927 tavaszán választották meg a főgimnázium főkurátorává, amely tisztségről kerületi főgondnokká megválasztása után mond le. Uo. 123.

⁷ Ld. még Gy. Dávid Gyula: Az építész Bánffy Miklós. In: uő: *Adalékok a bonchidai Bánffy-kastély történetéhez*. Polis Könyvkiadó, Kolozsvár 2021, (25–39) 37.

⁸ Mikó Imre: Bánffy Miklós emberközelben. In: Bánffy Miklós: *Emlékeimből – Huszonöt év*. Polis Könyvkiadó, Kolozsvár 2000, (335–354) 354.

⁹ Kisbán Miklós: *Bűvös éjszaka*. Józsa Béla Athenaeum, Kolozsvár 1946.

A Toldalagi–Korda-palota.

Az utcai földszinti sarokszobában lakott Bánffy Miklós utolsó kolozsvári éveiben.

500 év után végleg elhagyja Erdély földjét.¹⁰ És valóban. Fél év múlva Budapesten hunyt el 1950. június 6-án, kerek 75 esztendeje.

Előtte azonban végrendeletében, amelyben többek között egyházára hagyta a Király utcai Toldalagi–Korda-palotát és a házsongárdi családi kriptakertet, ez utóbbit jelöli meg végső nyughelyként.¹¹

Végső akaratának beteljesítése hozta el számára az újabb hazatérést. A Farkasréti sírkertből, ahova Ravasz László búcsúztatásától kísérve került, gróf Bethlen

Emléktábla a budapesti Bánffy-palotán.
VIII. kerület, Reviczky utca 5.

ellenes darabját a kolozsvári színház mutatja be. 1947-ben azonban ennek is vége szakadt.

Mikó Imre a *Bánffy Miklós emberközelben* címet adja írásának, és Bánffy is *Íme az ember* címmel ír drámát ezekben a kolozsvári években, amelyeknek emberileg próbát tevő, drámai időszakának végén, 1949 őszén Kelemen Lajos úgy búcsúzik tőle a Pestre, feleségéhez tartó vonat kolozsvári állomásán, mint olyantól, aki

Béla hozta haza hamvait szülővárosába, Kolozsvárra, és szerény körülmények között 1976. október 29-én helyezték el a Házsongárdi temető családi iktári Betlen-kriptájába. A temetési szertartás során, a kis székravatalra helyezett urna felett Csutak Csaba belvárosi esperes tartott gyászbeszédet, Tőkés István teológiai professzor mondott imát, és Bálint József nyugalmazott bonchidai református lelki-

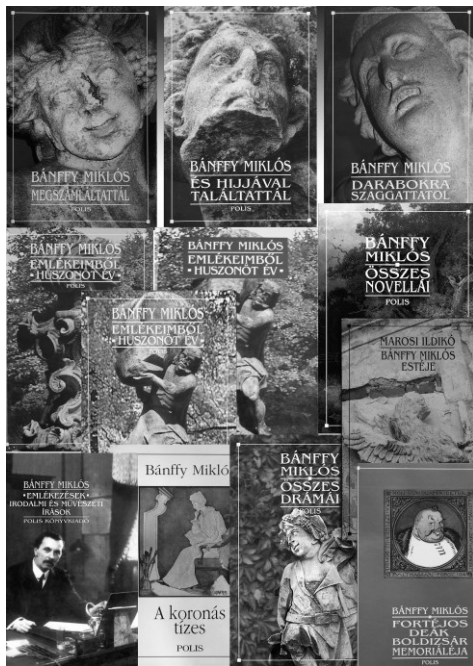
¹⁰ Sas Péter: Bánffy Miklós rejtélyei. In: Papp Endre (szerk): *Bánffy Miklós-émlékkonferencia*. 2013. december 18. Magyar Művészeti Akadémia konferenciafüzetek 7. Magyar Művészeti Akadémia, Budapest 2014, (259–274) 273. Ezt az időszakot idézi fel Csapody Miklós is: Király utca 14. Bánffy Miklós utolsó kolozsvári évei (1944–1949). In: *Korunk*, 22. (2011/11), 45–53.

¹¹ Bánffy Miklós végrendeleteiről ld. Marosi Ildikó: *i. m.* 358.

pásztor búcsúzott tőle, az urna kriptafülkéjébe helyezve a magával hozott „marék földet az atyai ház közeléből s egy csokor dér csípte lombot, a múltó és mindig újraeledő nagy kert bokrairól”.¹²

Az író

Az 1947-es írói elhallgattatás után, a Bánffy Miklós érdemeit méltatni igyekvők, illetve az ezen törekvések elgáncsolásán munkálkodók több évtizedes időszaka után, a Kriterion Könyvkiadó a születési centenáriumhoz közeledve emelte be 1974-es tervébe a *Reggeltől estig* és a *Bűvös éjszaka* kisregényeket, ám azokat a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács Kiadói és Sajtófépőosztálya már az év júliusában törölte is a tervből, a sokféle manipulált érv mellett természetesen nem szalasztva el az alkalmat, hogy ne idézze többek között Illés Endre, akkor már a Szépirodalmi Könyvkiadó igazgatója 1965-ös hírhedt megbélyegző elmarasztalását sem. A kötet végül 1981-ben jelenik meg a Kriterionnál Sőni Pál előszavával.¹³ Több mint egy évtized után az ezredfordulóhoz közeledve tért haza gróf Bánffy Miklós, ezúttal újra irodalmi munkásságán keresztül. Ekkor kezdődik a kolozsvári Polis Könyvkiadó gondozásának köszönhetően a Bánffy-életmű újrakiadása, a korábban megjelent vagy még kéziratban maradt írások megismertetése a kolozsvári, erdélyi, de egész Magyarországra kiterjedő olvasóközönsége újabb generációival. *A koronás tízes* novellagyűjtemény 1998-as kiadás után, egymást követően, szinte évente jelennek meg újabb és újabb kötetek, elsősorban a *Trilógia*, és az emlékiratai – mindkettő több kiadást megért –, de drámái, kisregényei, novellái, irodalmi és művészeti írásai is, a 2013-ig tartó folyamatban mintegy 13 kiadvány. Dávid Gyula még 1999-ben, de napjainkban is érvényesen fogalmazta meg:

Montázs a Polis Könyvkiadó gondozásában megjelent Bánffy-életmű kötetekinek címlapjaiból

¹² Gy. Dávid Gyula: Gróf Bánffy Miklós végső útja nyomában. In: *Református Szemle*, 108. (2015/4), (425–432) 429.

¹³ Dávid Gyula: Bánffy Miklós utóélete a romániai magyar irodalomban. In: *Erdélyi Múzeum*, LV. (1993/3–4), 116–130. (első megjelenés).

„Mert ma nemcsak Bánffy Miklós élete példájára, hanem műve tanúságára is szükségünk van: arra az íróra, aki oly mélyen látott bele kora társadalmának el-
lentmondásaiba, megszámláltatott, híjával találtatott és darabokra szaggattatott
világának bűneibe, aki oly fölényes biztonsággal fogalmazta meg diagnózisait az
emberről, akiben oly mélységes alázat élt az igazi művészet iránt. És arra a politi-
kusra, akit nem ejtett kétségbe az ország Trianon utáni reménytelen helyzete, ha-
nem ha kellett, eréllyel, ha kellett, diplomáciai ravaszsággal, de mindig a nemzet
jövője iránti felelősséggel tudott cselekedni, tudatában annak, hogy nincs olyan
helyzet, amelyben a hasznos cselekvés valamely formájára ne adódna mód és le-
hetőség.”¹⁴

A szobor

Strobl Alajos 1921-ben faragta hófehér márványba az akkori külügyminiszter
gróf Bánffy Miklós mellképét.¹⁵ Az epreskerti műteremből a kész szobor felte-
hetőleg a budapesti Reviczky utcai Bánffy-házba került, és nem is jutott el Bonc-
hidára. Erre az enged következtetni, hogy a kastély képzőművészeti értékeinek
korabeli számbavételezői nem szólnak róla. Sem Biró József,¹⁶ sem pedig Bíró
Béla¹⁷ nem említi a kastély termeit végigjáró leírásaiban. Igaz, ők főleg a szalono-
kat termeket díszítő festményekről, grafikákról, metszetekről írnak. A budapesti
Szépművészeti Múzeumban őrzött Raphael Donner-szobrocskákról is csak Bánffy
életrajzi elemeket felvillantó *Trilógiájából* szerzünk helymeghatározó iránymuta-
tást.¹⁸

Sas Pétertől úgy tudjuk, hogy 1945. december 7-én Bánffy Miklós a múzeumi
letétbe helyezettek közül több értékes tárgy kiadásáról is rendelkezett, viszont

¹⁴ Dávid Gyula: Bánffy Miklós harmadik hazatérése. In: *Korunk*, X. (1999/1), (83–85) 84.
1998. december 19-én zajlott le az a kolozsvári, születésének 125. évfordulója előtt tisztelgő meg-
emlékezés, amelynek során Bánffy Miklós grafikáiból nyílt kiállítás, *A koronás tízes* novellakö-
tetnek könyvbemutatót tartottak, a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben előadások hang-
zottak el, a bonchidai református templomban pedig felavatták Bánffy Miklós gróf emléktábláját
Kós András tervezésében, vistai kőfaragók kivitelezésében és Bartha László finanszírozásával.
Dávid Gyula idézett méltatására ez utóbbi alkalomkor került sor.

¹⁵ Dr. Stróbl Alajos (szerk.): *Az Andrássy út mentén*. Strobl Alajos köztéri szobrai 3. Strobl Alajos
Emlékhely Alapítvány, Budapest 2015, 20.

¹⁶ Biró József: A bonchidai Bánffy-kastély családi arcképei. In: Petrovics Elek (szerk.): *Lyka
Károly emlékkönyv. Művészettörténeti tanulmányok*. Új Idők Irodalmi Intézet, Budapest 1944, 191–
220.

¹⁷ Bíró Béla: A bonchidai kastély képei. In: *Erdélyi Helikon*, 16. (1943/10), 595–603.

¹⁸ A négy ólomszobor, Atalanta, Mercur, Meleagros, Venus egykor a leírás szerint a Kék
Szalon tükrös asztalkáin volt. Bánffy Miklós: *És híjával találtattál*. Erdélyi történet 2. Polis Könyv-
kiadó – Kalota Könyvkiadó – Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 2001, 365.

otthagyzandónak ítelt három arcképet és Strobl Alajos róla mintázott mellszobrát.¹⁹

A szobor az 1990-es évek rendszerváltozásai után kerül be a köztudatba. A Bánffy Miklós születésének 120. évfordulóján tartott megemlékezések²⁰ utáni esztendőben, 1994. április 29-én a Református Ráday Kollégium dísztermében gróf Bánffy Katalin díszelnökségével Bánffy-emlékülésre kerül sor. Az emlékülést kísérő ünnepségek egyik fontos eseménye volt az, hogy

Strobl Alajos: Gróf Bánffy Miklós márványszobra az Operaházban, 1994

a Strobl Alajos alkotta márványszobrot, amely addig Bánffy Miklós családi letéteként, viszont méltatlan állapotban a Nemzeti Galéria pincéjében porosodott, ünnepélyesen elhelyezték az Operaház főlépcsőházában. A szobrot Ütő Endre főigazgató leplezte le, s az eseményen részt vett Strobl Alajos fia, Stróbl Mihály is.²¹

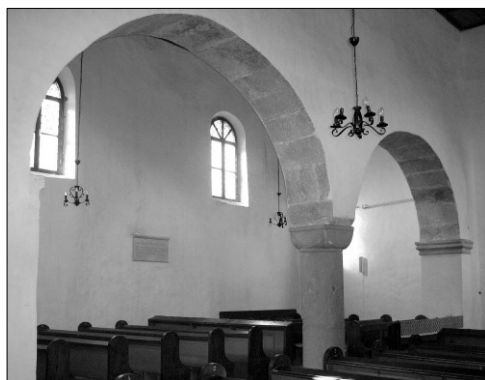
A szobor következő „jelentkezésének” helyszíne már Kolozsvár. Bartha László és felesége, Stróbl Zsófia (Strobl Alajos unokája) azzal a céllal öntették bronzba a Nemzeti Galériában, állami tulajdonban lévő gipsz Bánffy-mellszobrot,²² hogy azt a Bánffy-végrendeletben megjelölt egyik örökösnek, az Erdélyi Református

¹⁹ Sas Péter: *Bánffy Miklós rejtélyei*, 273.

²⁰ Bánffy Miklós születésnapjának évfordulóján, 1993. december 30-án került sor ünnepélyes keretek között a Bánffy család Reviczky utca 5. szám alatti palotájának falán Losonczy gróf Bánffy Miklós politikus, író, képzőművész bronzcímerrel díszített márvány emléktáblájának az elhelyezésére, amelynek tervezője és kivitelezője Koppány Endre budapesti szobrászművész, finanszírozója pedig Bartha László, az 1993-ban megalakult Bonczhida Alapítvány kuratóriumának elnöke. Az avatóbeszédet dr. Tőkés István mondta [Emlékezés Bánffy Miklós grófra a születésének 120. évfordulója alkalmából. In: *Magyar Szemle*, Új folyam, (2010/5–6), 134–139]. A táblát a Bánffy Miklós Baráti Kör azóta is minden év december 30-án, Bánffy Miklós születésnapján megkoszorúzza.

²¹ (d. m.): A XX. század „reneszánsz” egyénisége. Százhusz éve született Bánffy Miklós. In: *Magyar Nemzet*, 57. évf. 100. sz. (1994. ápr. 30.), 18. A cikkben említetteken kívül a Ráday-emlék-konferencián hangzott el Dávid Gyula *Bánffy Miklós utóélete a romániai magyar irodalomban* című előadása (ld. a 13. lábjegyzetet).

²² Ezúton is köszönöm Bartha Lászlónak, hogy megosztotta velem Bánffy Miklós emlékének ápolásával, s ezen belül a Strobl-szobrok sorsával kapcsolatos jegyzeteit.

A bonchidai református templom
az emléktáblával, 2000

A bonchidai emléktábla, 2000

Strobl Alajos szobra bronzba öntve
a Farkas utcai református templomban,
2004

Egyházkerületnek mint a visszaszolgáltatás reménye előtt álló egykori Bánffy-tulajdon, a kolozsvári Toldalagi-Korda-palota jövőbeni tulajdonságának ajándékozta az épületben kialakítandó Gróf Bánffy Miklós Emlékhely (könyvtár, levéltár, kutatóközpont) számára.

A szobor ünnepélyes átadására a Farkas utcai templomban került sor, gróf Bánffy Katalin és lánya, Nicolette, valamint az adományozók, Stróbl Zsófia és Bartha László részvételével. Igét hirdetett dr. Pap Géza, az Erdélyi Református Egyházkerület püspöke. Ünnepi beszédet tartott még Tonk István egyházkerületi főgondnok az, aki neves elődje egyházi tevékenységét méltatta és Fazekas Zsolt, a kolozsvár-belvárosi egyházközség lelkipásztora, aki Ravasz László temetői búcsúztatójából idézett részleteket. A jelenlévők megismerheték az adományozók célját is, tudniillik azt, hogy a szobor „elindítója legyen egy gróf Bánffy Miklós-emlékhely létrehozásának”. Pap Géza püspök pedig jelezte, hogy a végrendeletileg az egyházra hagyományozott palotát is fel fogják tüntetni a visszaigénylendő ingatlanok között, és így annak udvara szolgálhatna helyszínként a Strobl Alajos mintázta mellszobornak.²³ Azonban a Király utcai palota visszaszerzésére indított eljárás nem járt sikerrel, s így a szobor ottani elhelyezése is lekerült napirendről.²⁴

²³ Rostás-Péter Emese: Szobrot állítottak Bánffy Miklósnak. In: *Romániai Magyar Szó*, 4971. sz. (2004. szept. 28.) 4.

²⁴ Hasonlóan nem került elhelyezésre a Bartha László adományozta 2 emléktábla sem, amely Bánffy Miklós utolsó kolozsvári lakhelyét, a Király utcai Toldalagi-Korda-palota homlokzatát

A szobor adományozásával, amelynek megismételt szép példája nyomán, a szegedi Dóm tér Nemzeti Emléksarnoka hasonló bronzszoborral gazda-

Strobl Alajos szobra bronzba kiöntve, az avatás után, a szegedi Dóm téren, 2010

godott 2010-ben,²⁵ Bánffy Miklós hazatérései még nem zárultak le. Ugyanis tíz esztendő eltelével, a 2014-es év, amelyet gróf Bánffy Miklós emlékének szenteltek, megannyi rendezvénnyel zajlott le.²⁶ Mindenekelőtt az *Illúzió és tükröződés* című vándorkiállítást kell kiemelnünk, amely Szebeni Zsuzsa kurátorsága alatt előbb Kolozsváron, majd pedig több erdélyi városban is helyszínre talált, de emellett még a Bánffy család több tagjának is nyughelyet adó házsongárdi iktári Bethlen-kripta restaurálását is meg kell említenünk, amely a Házsongárd Alapítvány fáradhatatlan gondoskodásának köszönhető. Ez utóbbi külső és belső helyreállításával és felújításával egy időben a kriptabelső falába elhelyezett és Bánffy Miklós urnáját jelző hibás adatokat tartalmazó kőtábla helyére is új emléktábla került új szöveggel.²⁷

LOSONCZI

GRÓF BÁNFFY MIKLÓS

1873–1950

CS. ÉS KIR. KAMARÁS V. B. T. T.
POLITIKUS, ÍRÓ, MŰVÉSZ, AZ
ERDÉLYI REFORMÁTUS EGY
HÁZKERÜLET FŐGONDNOKA

hivatott megjelölni román és magyar nyelven. A táblák Kós András tervezése alapján Starmüller Géza kivitelezésében készültek.

²⁵ A mellszobor felállítását a Balogh Ernő kezdeményezte Szegedi Operabarátok Egyesülete, a Szabadtéri Játékok és a Gál Ferenc Hittudományi Főiskola civil összefogás öntette bronzba, felhasználva a szobor Stróbl–Bartha házaspártól kölcsönkapott öntőformáját. Az emlékkonferenciával kísért szoboravatásra 2010. június 5-én került sor ünnepélyes keretek között, gróf Bánffy Katalin és két lánya, Elisabeth és Nicolette jelenlétében.

²⁶ Dávid Gyula: A Bánffy-év mérlege. In: *Korunk*, 26. (2015/6), (105–107) 105. Gy. Dávid Gyula: A Bánffy-emlékév eseményei 2014-ben. In: *Korunk*, 26. (2015/6), (107–112) 107.

²⁷ A bonchidai emléktáblához hasonlóan a házsongárdi sírfelirat szintén Kós András tervezésével és Bartha László finanszírozásával valósult meg.

Bánffy Miklós sírfelirata a házsongárdi sírbolt urnafülkéjén, 2014
(Bartha László felvétele)

Strobl Alajos Gróf Bánffy Miklós-márványszobra az Operaházban, 2023

Szintén sokat és sokan írtak – köztük visszaemlékezéseiben ő maga is²⁹ – arról, hogyan mentette meg Bánffy Miklós Kolozsvárt a háborús pusztítástól, ho-

Újabb tíz esztendő elteltével, Bánffy Miklós születésének 150 éves kerek évfordulója alkalmára érett meg az a magánkezdeményezés, amely húsz esztendőig tartó elzártság után a Strobl-szobor nyilvános helyen történő felállítását szorgalmazta. A romániai közterületi emlékek még napjainkban is nehézkes felállítási procedúráját szem előtt tartó mérlegelés a frissen felújított Farkas utcával szomszédos, arra nyíló református kollégiumi kert egy részének parkosításával javasolt helyet biztosítani az egyház egykori főgondnoka emléke előtti tisztelgésnek – kis, meghitt, de a szobor által nemesített adalékkal növelve a lekövezett utca zöld felületét. Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa 2023. december 8-án tartott soron következő ülésén többek között a szobor ügyét is napirendre tűzte, és döntése értelmében úgy határozott, hogy a javaslathoz képest „a szobor méltóbb helyre kellene kerüljön”.²⁸ Szerencsésebb volt Strobl Alajos fehér márvány szobra, amelyet miután 2023 decemberében Székely Annamária és Szigethy Gyula restaurátorok gondosan megtisztítottak, a műemléki restaurálásban frissen megújult budapesti Operaház Vörös Szalonja előtt helyeztek el.

²⁸ Kiss Gábor: Kolozsváron ülésezett az Igazgatótanács. 2023. dec. 8. In: *Erdélyi Református Egyházkerület*. <https://reformatus.ro/hirek/kolozsvaron-ulesezett-az-igazgatotnacs> (2025. ápr. 3.).

²⁹ László Béla: Ma fél esztendeje szabadult fel Kolozsvár. Az illegális Magyar Tanács nyomására védelem nélkül adta fel a várost a honvédség. Beszélgetés Kisbán Miklóssal, aki már Kolozsvárt előkészítette Horthy Miklós fegyverszüneti kérését. In: *Világosság*, II. évf. 82. sz. (1945.

gyan érte el Dálnoki Veress Lajos hadtestparancsnoknál, hogy a hadsereget harc nélkül kivonják a városból. Mivel a dél-erdélyi határ a Feleki-tetőn húzódott, könnyű elképzelni, hogy egy esetleges ágyúzás milyen károkat okozott volna a város életében, múltját adó épületeiben. S bár ez nemcsak a magyar, de a román közönség előtt is ismert tény lehet,³⁰ szülővárosa, annak hivatalossága egyelőre adósa megmentője emlékének ápolásával.

Az idén megint évforduló van, és lesz még sok az elkövetkező években. Bízunk abban, hogy egyszer majd eljön az idő, amikor majd Kolozsvár közönsége is megismerheti azt a szobrot, amely Bánffy Miklós emléke ápolását hivatott szolgálni. Hogy Bánffy Miklós nemcsak hamvaiban, nemcsak művei által térhessen haza, de népének, városának tett szolgálata előtti tisztelgésnek is helyet, lehetőséget biztosítsunk. Szülővárosában, Kolozsváron is.

Bánffy Miklós szobra a Farkas utcai kollégiumkertben.

Gy. Dávid Gyula rajza, 2023.

ápr. 11.), 3. Idézi: Csapody Miklós: *Bánffy Miklós kettős küldetése*. Polis Könyvkiadó, Kolozsvár 2015, 630.

³⁰ Lukács József: Povestea emoționantă a contelui-scriitor Bánffy Miklós. In: *Clujul Cultural*. 2014. <https://clujcultural.ro/povestea-emotionanta-a-contelui-scriitor-banffy-miklos/> (2025. ápr. 3.). „Cu siguranță i se datorează faptul, că orașul drag inimii lui, Clujul a evitat distrugerile inerente trecerii prin viltoarea frontului.” (Biztosan neki köszönhető, hogy a szívének oly drága város, Kolozsvár, elkerülte a front áthaladásával szükségszerűen együtt járó pusztításokat.) Lucian Nastasă-Kovács: Studiu introductiv. In: Miklós Bánffy: *Trilogia transilvană*. În românește: Marius Tabacu. Cuvânt înainte: Marta Petreu. Studiu introductiv și un glosar: Lucian Nastasă-Kovács. Ed. Tractus Arte, București 2019. I, *Primul cuvânt de pe zidul palatului*, Numărați, 33.

Felhasznált irodalom

- Bánffy Miklós: *És hijjával találtattál*. Erdélyi történet 2. Polis Könyvkiadó – Kalota Könyvkiadó – Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 2001.
- Bíró Béla: A bonchidai kastély képei. In: *Erdélyi Helikon*, 16. (1943/10), 595–603.
- Bíró József: A bonchidai Bánffy-kastély családi arcképei. In: Petrovics Elek (szerk.): *Ljka Károly emlékkönyv. Művészettörténeti tanulmányok*. Új Idők Irodalmi Intézet, Budapest 1944, 191–220.
- Csapody Miklós: Bánffy Miklós hazatérése (1926). In: *Korunk*, III. (2015/4) 84–91.
- Csapody Miklós: *Bánffy Miklós kettős küldetése*. Polis Könyvkiadó, Kolozsvár 2015.
- Csapody Miklós: Király utca 14. Bánffy Miklós utolsó kolozsvári évei (1944–1949). In: *Korunk*, 22. (2011/11), 45–53.
- Dávid Gyula: A Bánffy-év mérlege. In: *Korunk*, 26. (2015/6), 105–107.
- Dávid Gyula: Bánffy és Kós. In: *Erdélyi Múzeum*, 79. (2017/3), 62–75.
- Dávid Gyula: Bánffy Miklós harmadik hazatérése. In: *Korunk*, X. (1999/1), 83–85.
- Dávid Gyula: Bánffy Miklós utóélete a romániai magyar irodalomban. In: *Erdélyi Múzeum*, LV. (1993/3–4), 116–130. (első megjelenés).
- (d. m.): A XX. század „reneszansz” egyénisége. Százhusz éve született Bánffy Miklós. In: *Magyar Nemzet*, 57. évf. 100. sz. (1994. ápr. 30.), 18.
- Gy. Dávid Gyula: A Bánffy-emlékév eseményei 2014-ben. In: *Korunk*, 26. (2015/6), 107–112.
- Gy. Dávid Gyula: *Adalékok a bonchidai Bánffy-kastély történetéhez*. Polis Könyvkiadó, Kolozsvár 2021.
- Gy. Dávid Gyula: Gróf Bánffy Miklós végső útja nyomában. In: *Református Szemle*, 108. (2015/4), 425–432.
- Kiss Gábor: Kolozsváron ülésezett az Igazgatótanács. 2023. dec. 8. In: *Erdélyi Református Egyházkerület*. <https://reformatus.ro/hirek/kolozsvaron-ulesezett-az-igazgatosanacs> (2025. ápr. 3.).
- Kisbán Miklós: *Bűvös éjszaka*. Józsa Béla Athenaeum kiad., Kolozsvár 1946.
- Lucian Nastasă-Kovács: Studiu introductiv. In: Miklós Bánffy: *Trilogia transilvană*. În românește: Marius Tabacu. Cuvânt înainte: Marta Petreu. Studiu introductiv și un glosar: Lucian Nastasă-Kovács. Ed. Tractus Arte, București 2019.
- Lukács, József: Povestea emoționantă a contelui-scriitor Bánffy Miklós. In: *Clujul Cultural*. 2014. <https://clujulcultural.ro/povestea-emotionanta-a-contelui-scriitor-banffy-miklos/> (2025. ápr. 3.).
- Marosi Ildikó: *Bánffy Miklós estéje*. Polis Könyvkiadó, Kolozsvár, 2002.
- Mikó Imre: Bánffy Miklós emberközelen. In: Bánffy Miklós: *Emlékeimből – Huszonöt év*. Polis Könyvkiadó, Kolozsvár 2000, 335–354.

- Rostás-Péter Emese: Szobrot állítottak Bánffy Miklósnak. In: *Romániai Magyar Szó*, 4971. sz. (2004. szept. 28.) 4.
- Sas Péter: Bánffy Miklós rejtélyei. In: Papp Endre (szerk): *Bánffy Miklós-émlékkonferencia, 2013. december 18.* Magyar Művészeti Akadémia konferenciafüzetek 7. Magyar Művészeti Akadémia, Budapest 2014, (259–274) 273.
- Sipos Gábor: Bánffy Miklós tevékenysége az erdélyi református egyházban. In: *Magyar Szemle*, Új folyam, XIX. (2010/5–6), 122–133.
- Stróbl Alajos (szerk.): *Az Andrássy út mentén.* Strobl Alajos köztéri szobrai 3. Strobl Alajos Emlékhely Alapítvány, Budapest 2015.
- Tótkés István: Emlékezés Bánffy Miklós grófra a születésének 120. évfordulója alkalmából. In: *Magyar Szemle*, Új folyam, (2010/5–6), 134–139.

* * *

Miklós Bánffy (1873–1950) as member of the Count Bánffys of Losoncz family was born in Kolozsvár, and returned there twenty-six years after his death. The writer, artist, politician and cultural organizer, who had a wide-ranging and rich life, repeatedly returned to his native town to start life anew, and these homecomings continued after his death through the wavering successes of his memory and his legacy care. The memory of Miklós Bánffy was also immortalised in a marble bust by Alajos Strobl, but the site of a bronze copy of the statue, modelled by one of the greatest sculptors of the time, is still being finalised. It is our responsibility to make this monument public, to provide Miklós Bánffy memory with a symbolic tribute-place in Kolozsvár (Cluj-Napoca).

Keywords: Miklós Bánffy, Alajos Strobl, Cluj.